

2019-12-16

Dnr 3628-2019

Sammanfattande yttrande om förslag till havsplaner

Det här är ett sammanfattande yttrande som i enlighet med havsplaneringsförordningen (2015:400) ska åtfölja Havs- och vattenmyndighetens förslag till havsplaner vid överlämnande till regeringen. Myndigheten beskriver här planförslagets innebörd och lyfter frågor att uppmärksamma i den fortsatta havsplaneringen och i beredningen av planförslagen. Beskrivningen av planförslagets innebörd återfinns i del 6 i planhandlingen.

Det sammanfattande yttrandet innehåller fyra avsnitt:

1. Ny nationell helhetsplanering
2. Samverkan, medverkan och samarbeten
3. Konsekvenser och uppföljning
4. Fortsatt arbete

Yttrandet ingår i överlämnningen av en planhandling för förslagen till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet; en redogörelse för dialogen i havsplaneringen; en samrådsredogörelse; en granskningsredogörelse; en miljökonsekvensbeskrivning; en hållbarhetsbeskrivning samt en fördjupning om utgångspunkter och underlag för natur och klimat.

På Havs- och vattenmyndighetens webbplats finns en presentation av planförslagen inklusive ett kartverktyg. Där finns även länkar till flera underlag som har tagits fram under planeringsprocessen:

<https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering.html>

1. Ny nationell helhetsplanering

Fysisk planering innebär att samhällets olika mål ska integreras till en hållbar helhet, där det rumsliga sammanhanget synliggörs och beslutas i en planhandling. En plan ska ge stabilitet i form av förutsägbarhet i den framtida användningen, samtidigt som den ska medge flexibilitet för hantering av förändrade omvärldsfaktorer och utveckling av ny teknik. Den nationella havsplaneringen är en ny form av fysisk planering i Sverige, där helhetsperspektivet har att förhålla sig till pågående sektorplanering och förvaltning. Målkonflikter tydliggörs när olika samhällsmål ska få ett rumsligt uttryck.

Havsplaneringen utgör en del av hela samhällsbygget, där aktiviteter i havet kan minska utrymmeskonkurrens och nyttjande av resurser på land.

Planering av havet skiljer sig i vissa delar från landplanering, sett till flöde och dynamik i användningen samt i relation till anspråk och olika planeringsnivåer, från det lokala perspektivet till det internationella. Under den här första processen av nationell havsplanering har planeringen och redovisningen utarbetats så att havsplanernas vägledning ska ges på lämplig nivå. Beskrivning av beteckningar för användning och hänsyn i havsplanerna är ett uttryck för detta. Havsplanerna vägleder om vilka funktioner och värden som behöver bevaras och utvecklas, så att vägledningen till myndigheter och verksamhetsutövare ger flexibilitet i förhållande till förändrade förutsättningar i framtiden. Samtidigt som havsplanerna anger vilken användning och vilka funktioner som bör ha företräde i ett visst område kan förvaltning och åtgärder anpassas framöver.

Olika planeringsnivåer

Den nationella havsplaneringen är övergripande och på en översiktlig nivå; i den kommunala fysiska planeringen görs en mer detaljerad planering nära land och längs kusten. Mycket verksamhet sker just i kustzonen som ingår i den kommunala och regionala planeringen men inte i den nationella havsplaneringen. Kommuner och regioner har stora möjligheter i planeringen av framtida lokal och regional utveckling, bland annat i de stora områden där havsplanerna anger generell användning. Det finns också potential för gemensam vidareutveckling av planeringen mellan kommunal, regional och statlig nivå för att stärka land-havsperspektivet.

I den nationella havsplaneringen samverkar Sverige även med grannländerna. Det internationella samarbetet fortsätter att vidareutvecklas, bland annat vad gäller metodutveckling, gemensamma planeringsunderlag och uppföljning av havsplanerna.

Samexistens

I många avseenden ger havsplanerna företräde för användning som redan pågår i havet. Samexistens för olika aktiviteter på samma plats kan vara reglerad och redan etablerad, men en utvecklad förvaltning behövs för att fler verksamheter ska få plats och för att de värden som bör bevaras ska bibehållas och utvecklas. Framtida anspråk från nya verksamheter i havet kommer att ingå i den fortsatta havsplaneringen, med samexistens som utgångspunkt.

1.1 Användning av havet

Utveckling av pågående verksamheter

Havsplanerna ger goda förutsättningar för framtida utveckling och ökning av internationell handel och ökande transporter av gods och människor till sjöss både mellan länder runt Östersjön och till och från hamnar bortom Östersjön. Havsplanerna bidrar på så sätt till Östersjöstrategins mål om att öka välbefindandet och länka samma Östersjöregionen, men även till transportpolitiska mål om att transporter bör flyttas från väg till sjöfart och järnväg. Användning sjöfart har också anpassats till pågående planering av sjöfart och havsbaserad vindkraft i Sveriges grannländer. Havsplanen för Östersjön innebär att sjötrafiken och fartygsstråken runt Gotland utreds med utgångspunkten att sjöfartens miljöpåverkan behöver minska, framför allt negativ påverkan på fågel och tumlare, samtidigt som vi ska ha ett effektivt, klimatsmart och säkert trafiksystem.

Havsplanerna ger uttryck för samhällsmålen om ett fortsatt och utvecklat yrkesfiske genom att ange företräde för yrkesfiske i de viktigaste fångstområdena. Yrkesfisket samexisterar generellt väl med andra verksamheter, till exempel sjöfart och Försvarsmaktens övningsverksamhet. Om vindkraft etableras i ett område kan yrkesfiske påverkas på specifika platser, men yrkesfisket i sin helhet påverkas i liten grad. Genom områden med användning natur respektive särskild hänsyn till höga naturvärden bidrar havsplanerna med förutsättningar för hållbara fiskbestånd som ger framtida utveckling av yrkesfisket.

Både sjöfart och fiske är rörliga verksamheter som använder stora områden. För sjöfart redovisar plankartorna stråk som behövs för att transportfunktionen ska upprätthållas. I realiteten kan sjötrafiken använda alla områden som inte har direkta restriktioner. För fiske redovisar plankartorna viktiga fångstområden. Fisket kan dock fortsätta ske även i övriga områden, i enlighet med gällande fiskereglering. Vid framtida anspråk från andra verksamheter behöver exakt lokalisering och platsanvändning analyseras i en mer detaljerad planering. Avvägningar behöver göras utifrån aspekten att funktionerna fiske och sjöfart ska bibehållas.

Goda förutsättningar för försvar och säkerhet tar sig uttryck i havsplanerna dels genom att försvar och säkerhet väger tungt i avvägningar mellan intressen, dels genom användning försvar som omfattar både sjöövningsområden och de influensområden som behövs för anläggningar på land. Säkerhet är en förutsättning för samhällets utveckling, för såväl miljö och näringsliv som social välfärd.

Förnybar energi

Energiutvinning är en förhållandevis ny användning av havet som ställer krav på havsplanering. Det finns goda tekniska förutsättningar för havsbaserad vindkraft i Sveriges havsområden och i södra delen av landet finns ett underskott på elproduktion. Motstående intressen innebär dock att den fulla potentialen för havsbaserad vindkraft inte kan tas tillvara fullt ut. I Bottniska viken, främst södra Bottenhavet, har den nationella processen identifierat flera lämpliga nya områden för energiutvinning. Det finns även ett fåtal nya energiområden i övriga havsplanområden. Att havsplanerna anger att särskild

hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen bidrar till möjligheten att föreslå nya områden för energiutvinning.

Med dagens förutsättningar har etablering av vindkraft bedömts som oförenlig med totalförsvarets intressen för ett flertal potentiella områden för havsbaserad vindkraft, framför allt i havsplaneområde Östersjön. Havsplaneringens nationella skala har klarlagt målkonflikten mellan energi- respektive försvarsintressen. I den fortsatta havsplaneringen bör målsättningen vara att fler områden för havsbaserad vind kan identifieras, vilket bidrar till energiöverenskommelsens mål om 100 procent förnybar elproduktion år 2040. Därför finns behov av en statlig utredning av dagens energietableringssystem. Frågor som har lyfts fram som hinder för samexistens är bland annat osäkerhet angående omfattning, sannolikhet och tidpunkt för vindkraftsetablering. Utöver ökad elproduktion kan planeringsförutsättningar som underlättar framtida vindkraftparker i havet bland annat påverka reglerkraften samt ha betydelse för att minska överföringsbehovet av el från norra till södra Sverige.

Eftersom havsplanerna är vägledande och bygger på översiktliga överväganden innebär de inte en garanti för att alla områden för energiutvinning i havsplanerna kan byggas ut. Att havsplanerna anger företräde bereder möjligheter för kommande beslut. I senare tillståndsprövarer prövas energiprojekt gentemot de funktioner och de värden som ska bevaras, inklusive Natura 2000-områden. Krav för anpassning ställs då i förhållande till bland annat lokala förutsättningar och planerad verksamhet.

De områden som anges för energiutvinning i havsplanerna möjliggör för sammanlagt ungefär 23 TWh till 31 TWh i årlig elproduktion beroende på hur stor andel av områdena som kommer att kunna användas med hänsyn till naturvård, försvar, kulturmiljö och andra intressen. Även vindförhållanden, installerad teknik och utformning av vindkraftparkerna påverkar. Beräkningarna har bland annat utgått från 33 till 50 procents nyttjande av områden som idag saknar tillstånd. I beräkningarna ingår även befintliga vindkraftparker och områden där det finns tillstånd att uppföra vindkraftanläggningar.

Mellan Sverige och grannländer finns flera förbindelser för elöverföring. Transmissionsnätet utgör användning elöverföring i havsplanen. För att öka integrationen mellan svenska och europeiska nät planeras fler förbindelser. I den svenska planeringsprocessen är det för tidigt att anvisa specifika platser för anslutningspunkter mellan länderna.

Materialförsörjning

Havsplanen vägleder om användning sandutvinning i fyra områden, varav tre där det tidigare inte skett sandutvinning. Utvinning av marin sand bidrar till att möta samhällets behov av sand för konstruktion samt strandfodring som en del i klimatanpassningen. Materialförsörjning från svenska havsområden är ett alternativ till import från andra länder. De områden som har identifierats är de som bedöms vara mest lämpliga sett till naturvärden, biologiska och geologiska faktorer, tekniska egenskaper samt sedimentdynamik. Den närmare utbredningen i de områden som markerats med punkter i plankartan bör fastställas först i en tillståndsprövning. Planeringsunderlaget redovisar de försiktighetsåtgärder som krävs för att täktverksamhet ska kunna ske med minimerad negativ påverkan.

Kulturarv och rekreationsvärden

Kulturarvet som beaktas i havsplaneringen utgörs dels av kulturhistoriska lämningar i havet, dels kulturmiljöer längs kusten. Havsplanerna uppmärksammar risk för direkt respektive indirekt påverkan. Havsplanerna anger att särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden i kustzonen, men exakta områden kan inte anges i de nationella havsplanernas övergripande skala. I den fortsatta havsplaneringen kan både lämningar i havet och kulturmiljöer längs kusten ligga till grund för ytterligare vägledning i havsplanerna, baserat på ett utvecklat planeringsunderlag. Även för rekreation behövs ett samlat planeringsunderlag som återger hur användning av havet samverkar med lokala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen. I land-havsperspektivet finns det behov av att belysa de sociala värden som kultur och rekreation ger i form av hälsa och välbefinnande.

1.2 Förstärkning av ekosystemtjänster

En havsplan är en av flera delar i havs- och vattenmiljöförvaltningen som ska bidra till att vi når målet om god miljöstatus i havet. Övergripande handlar det om att i avvägning mellan intressen se till att ge förutsättningar för de ekosystemtjänster från havet vi människor behöver. I hög utsträckning är sysselsättning och utveckling inom olika näringar beroende av havets ekosystemtjänster, som mat och syre.

Havsplanerna vägleder om områden med användning natur som samlar befintliga och planerade områdesskydd, riksintresseanspråk för naturvård och riksintresseanspråk för yrkesfiske som avser lek- och uppväxtområden.

Havsplanernas vägledning innehåller även ett nytt sätt att styra mot utvecklande av värdefulla ekosystemtjänster, som komplement till etablerade former av naturskydd, till nytta för många intressen. Genom vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden uppmärksammas de naturvärden som all havsförvaltning och all verksamhet behöver ta hänsyn till, inte minst med tanke på behovet av resiliens i den pågående klimatförändringen.

Vägledningen om särskild hänsyn berör planering och tillståndsprövning, men riktas även till arbetet med utveckling av havsförvaltningen. De angivna områdena är underlag i förvaltningen med syftet att berörda myndigheter tillsammans med berörda sektorer arbetar vidare med de utpekade områdena, för att se om specifika åtgärder behöver vidtas så att särskild hänsyn tas till de höga naturvärdena. Intentionen är också att vägleda aktörer att planera verksamhet och aktiviteter, i tid och rum och med möjlighet för anpassning till ändrade förutsättningar, för att de inom sin egen rådighet ska bidra till havets ekosystemtjänster.

2 Samverkan, medverkan och samarbeten

Förslagen till havsplaner har föregåtts av ett flerårigt arbete med en omfattande och bred dialog på olika geografiska och administrativa nivåer, från kommunal och regional till nationell och internationell nivå.

2.1 Samverkan på nationell nivå

Centrala myndigheter och länsstyrelser har samverkat i havsplaneringen sedan arbetet inleddes 2012. De har bidragit med stora mängder underlag och synpunkter som har påverkat havsplanernas utformning. Havs- och vattenmyndighetens avsikt är att samverkan fortsätter i uppföljningen av havsplanerna. Det samma gäller dialogen med de bransch- och intresseorganisationer som har deltagit.

2.2 Medverkan av kommuner och landsting

Kommuner och landsting, numera regioner, som kan beröras av förslagen till havsplaner har i olika grad medverkat i förslagsarbetet. Region- och kommunpolitiker och tjänstemän har deltagit under hela processen. Politiker har deltagit i mindre omfattning än tjänstemän, särskilt i förberedelsefasen. Kustlänsstyrelsernas har svarat för kommunikationen mot kommunerna. De har varit en avgörande länk för att samla in, analysera och sortera information som har behövts förmedlas från kommunerna till Havs- och vattenmyndigheten.

Kommunerna längs kusten har också kunnat få statligt bidrag för att utveckla kommunal planering av havet, det så kallade KOMPIS-bidraget, *kommunal planering i statlig samverkan*. Bidraget finansierades från havs- och vattenmiljöanslaget. Det har förstärkt kommunernas kapacitet att följa, möta upp och lämna synpunkter och förslag till den statliga planeringen. Det har också inneburit ett stöd för ökad planering inom respektive kommuns havsområde och för att stödja mellankommunal samverkan. Det kan behövas ytterligare insatser framöver för att förbereda tillämpningen av havsplanerna i den kommunala planeringen.

2.3 Samarbeten med andra länder

Havs- och vattenmyndigheten har samarbetet med andra länder i havsplaneringen, främst grannländer, och där särskilt med de myndigheter som ansvarar för havsplanering. I ett flertal gränsöverskridande projekt har länderna utvecklat planeringsmetodik, tagit fram gemensamma underlag och inspirerat varandra i arbetet med att ta fram havsplaner. Samarbete sker även inom Helcom-Vasabs gemensamma arbetsgrupp för havsplanering och i en expertgrupp under EU-kommissionen.

Ett resultat av samarbetet är att det nu finns ett etablerat nätverk mellan planeringsmyndigheter i Östersjöregionen. Länderna är i olika skeden i sina planeringsprocesser och det finns ett fortsatt behov av att samverka kring planeringsfrågor. Det pågår även ett mer långsiktigt utvecklingsarbete när det gäller gemensamma planeringsunderlag, till exempel grön infrastruktur.

Erfarenheterna från den svenska havsplaneringen och samarbetet i Östersjön och Nordsjön kommer till nytta i det globala arbete som genomförs för att havsplanering ska bidra till hållbar utveckling, bland annat inom samarbetet med IOC-Unesco om att öka kunskap och tillämpning av havsplanering globalt, samt Havs- och vattenmyndighetens program för internationellt utvecklingssamarbete, SwAM Ocean.

3 Konsekvenser och uppföljning

3.1 Bedömning av konsekvenser

Havs- och vattenmyndigheten har arbetat aktivt med konsekvensbedömning i form av omfattande miljö- och hållbarhetsbedömning under hela havsplaneringsprocessen. Kunskapsunderlag och metoder har utvecklats under hand och i dialog med intressenter.

Detaljeringsgraden och metoder för konsekvensbedömningar måste anpassas till planers karaktär och innehåll. Havsplaner ger övergripande vägledning på nationell nivå och konsekvensbedömningarna har anpassats för att ge en bild av vilka effekter som tillämpning av planerna kan ge upphov till. För verksamheter som kräver prövning kommer i många fall ytterligare och mer detaljerad bedömning av effekter vara nödvändig i ett senare skede, till exempel som specifik miljöbedömning.

I 6 kap 16 § miljöbalken finns krav på att det i beslutet eller i en särskild handling i anslutning till beslutet om en plan ska redovisas:

1. hur miljöaspekterna har integrerats i planen,
2. hur hänsyn har tagits till miljökonsekvensbeskrivningen och inkomna synpunkter,
3. skälen för att planen eller programmet har antagits i stället för de alternativ som övervägts, och
4. vilka åtgärder som planeras för att övervaka och följa upp den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför.

Miljöaspekter har integrerats i planförslagen genom att skapa ett kunskapsunderlag som redovisar förekomst av marina naturvärden. Hänsyn har tagits till underlaget både vid lokalisering av användningar som kan ha negativa miljöeffekter och i form av områden där planförslagen anger särskild hänsyn till höga naturvärden. De miljöbedömningar som har genomförts i de olika planeringsskedena har också bidragit genom att beskriva hur möjliga förändringar av planförslagen kan ge större miljönytta.

I samråds- och granskningsredogörelserna redovisas vilka synpunkter som har inkommit och hur hänsyn har tagits till dem. I flera fall har synpunkter direkt pekat på utredningsbehov som i nästa led lett till tillägg i havsplanerna av till exempel områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. Det går också att se att förslag från miljökonsekvensbeskrivningen har fått genomslag i planförslagen. Till exempel resultat från den kumulativa effektbedömningen Symphony som visat på behov av ökad hänsyn till naturvärden för att säkra en hållbar samexistens mellan intressen.

Skälen för att innehållet i planförslagen valts istället för de alternativ som övervägts berörs både i planhandlingen och i samråds- och granskningsredogörelserna. Försvarsmaktens riksintresseanspråk har, i enlighet med miljöbalken, vägt tungt i relation till andra intressen. Särskilt har områden för energiutvinning fått stå tillbaka mot försvarsintresset. Sjöfartens och yrkesfiskets riksintresseanspråk har i stort bekräftats i planförslagen. I den svenska ekosystembaserade havsplaneringen har också bekräftandet av användning natur för befintliga och planerade marina skyddade områden och riksintresseanspråk för naturvård varit prioriterat. För att ge signaler om var det finns behov av ytterligare

naturhänsyn har ett stort antal områden med särskild hänsyn till höga naturvärden föreslagits i havsplanerna.

De förslag till havsplaner som nu lämnas till regeringen kan ur ett samhällsperspektiv bidra till en god hushållning med resurser. Områden för energiutvinning kommer att bidra till miljömålet *Begränsad klimatpåverkan* och att elproduktionen år 2040 ska vara 100 procent förnybar. Förslagen innehåller också avvägningar som kommer att stärka skyddet av de marina ekosystemen och bidra till ett hållbart nyttjande av våra hav.

Samtidigt innebär all exploatering, som vindkraft och sandutvinning, risk för negativa miljöeffekter. Dessa uppstår lokalt men kan i vissa fall ha regionala konsekvenser som påverkan på alfågel eller Östersjötumlare från havsbaserad vindkraft vid Södra Midsjöbanken. I förslagen till havsplaner redovisas hur olika intressen bedöms kunna samexistera. Sådan samexistens kan kräva anpassning från berörda användningar och verksamhetsprövning för att besluta ifall och hur samexistens är möjlig. Havsplaneringen kan sägas ge en övergripande ram där potentiell samexistens mellan intressen pekas ut, men där fastläggande av villkor för samexistensen sker i ett senare skede som del i mer detaljerad planering, prövning eller förvaltning. Ett exempel på det är områden för energiutvinning och sandutvinning som i planförslagen ligger inom Natura 2000-områden, där Natura 2000-tillstånd krävs för att exploatering ska vara möjlig.

Särskilt om Södra Midsjöbanken

På Södra Midsjöbanken finns vindkraftsintressen både i svensk och i polsk ekonomisk zon. I området finns samtidigt höga naturvärden. Det förekommer både rödlistad tumlare och alfågel. Flera samrådsparter har avstyrkt vindkraft i det föreslagna området. Det har också lämnats förslag om att överväga energiutvinning utanför det föreslagna området för att undvika negativa effekter för alfågel. I november 2019 hölls ett möte med Havs- och vattenmyndigheten, representanter från berörda polska ministerier och svenska experter på framförallt tumlare och fågel. Syftet var att utbyta information kring problematiken och resonemangen i respektive parts planering av området.

I förslaget som nu lämnas till regeringen betecknas området som utredningsområde för energiutvinning med särskild hänsyn till höga naturvärden och till totalförsvarets intressen. Området betecknas som utredningsområde eftersom etablering av vindkraft endast kan ske om den är förenlig med 7 kapitlet 28a-29 §§ miljöbalken. Havsplanens miljökonsekvensbeskrivning indikerar att det kan finnas platser utanför område Ö248 där risken för miljöpåverkan är mindre än i område Ö248. Anpassning av lokalisering för att minska negativ miljöpåverkan kan därför enligt havsplanens vägledning innebära lokalisering utanför område Ö248.

3.2 Uppföljning

När regeringen har beslutat om havsplanerna ansvarar Havs- och vattenmyndigheten för uppföljning genom att löpande hålla sig underrättad om utvecklingen inom berörda områden. Uppföljningen av havsplanerna kan delas upp i två olika delar:

- dels utifrån havsplaneringsförordningen, 21 §, vilket främst avser tillämpning och aktualitet av havsplanerna, såsom tillämpningsprocess av planens vägledning,

omvärldsbevakning såsom utveckling inom olika sektorer, nationell politik, lagstiftning och regelverk,

- dels utifrån krav enligt 6 kapitlet miljöbalken, 16 och 19 §§, om miljöeffekter av tillämpning av havsplanerna.

Resultaten från uppföljningen kommer att användas i Havs- och vattenmyndighetens aktualitetsprövning av beslutade havsplaner. Minst vart åttonde år kommer nya förslag till havsplaner tas fram.

När det gäller uppföljning enligt miljöbalken ska Havs- och vattenmyndigheten särskilt följa upp och utvärdera den miljöpåverkan som planerna i praktiken medför. Åtgärder som har pekats ut för att övervaka och följa upp betydande miljöpåverkan beskrivs i kapitel 11 *Åtgärder, uppföljning och övervakning* i miljökonsekvensbeskrivningen. Åtgärder för uppföljning och övervakning tas fram för varje miljöeffekt. Förslagen baseras på de program för övervakning i den marina miljön som är under bearbetning inom ramen för havsmiljöförordningen 2020 och övrigt genomförande av förordningen.

4 Fortsatt arbete

Det finns behov av kompletterande arbete för den fortsatta havsplaneringen, dels utredningar, dels utvecklade planeringsunderlag. Det finns även behov av vissa kompletteringar under beredning för beslut. Havs- och vattenmyndigheten är redo att bistå regeringen i beredningen av planförslagen.

4.1 Behov av utredningar

Havsplaneringsprocessen visar på behov av att utreda specifika frågor för att möjliggöra bättre målpåfyllelse.

Energietablering i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet

Tillvägagångssätt för energietablering i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet bedöms vara i behov av utveckling i en statlig utredning parallellt med havsplaneringen. Frågor som kan behöva utredas är nuvarande system och juridiska förutsättningar för vindkraftsetablering och möjliga förändringar därav, inklusive tekniska lösningar och åtgärder för att kompensera störningar på befintliga försvarsanläggningar. En sådan utredning bör ha en bred och lösningsinriktad ansats.

Försvarsintresset och energiutvinning har under havsplaneringsprocessen visat sig vara oförenliga ändamål i flera områden, framför allt i planområde Östersjön. Under planeringsprocessen har Havs- och vattenmyndigheten fört dialog i olika steg med Försvarsmakten och Energimyndigheten om anspråk, begränsningar och möjliga lösningar. Emellertid har vindkraftsetablering i flera områden där det finns anspråk bedömts vara ogenomförbar utifrån Försvarsmaktens bedömning att försvarsintresset riskerar att påverkas negativt. Omplacering av försvarstekniska anläggningar som en möjlig åtgärd har diskuterats. Försvarsmakten har uppgett att det finns en problematik kring nuvarande procedur för vindkraftsetablering. Den problematiken hindrar

energiområden på grund av osäkerhet angående omfattning, sannolikhet och tidpunkt för vindkraftsetablering, vilket påverkar möjligheten att planera och genomföra åtgärder som kan kompensera störningar.

En högre grad av samexistens krävs för att samhällsmål för både försvarssektorn och energisektorn ska uppnås och att havsplanerna ska uppnå sitt syfte om hållbar utveckling.

Havsplaneringen har tydliggjort behovet av att utveckla energietableringssystemet i syfte att möjliggöra fler energiområden i havet. Utredning av problematiken behöver genomföras i en annan process.

Sjöfart i förhållande till höga naturvärden i Östersjön

Det finns behov av fördjupad utredning om hur miljöpåverkan från sjötrafiken runt Gotland kan minimeras på lämpligt sätt, framför allt negativ påverkan på fågel och tumlare. Utredningen behöver omfatta olika åtgärder, inklusive möjlig omstyrning av sjötrafik från känsliga naturområden och samhällsekonomiska konsekvenser för transporter och sjöfartsnäringen (nationellt och internationellt), samt övriga konsekvenser till följd av åtgärder. Utredningen kan genomföras genom uppdrag till berörda nationella myndigheter.

4.2 Behov av utvecklade planeringsunderlag

Utveckling av kunskaps- och planeringsunderlag sker löpande och är en del av planeringsprocessen. Fördjupade underlag behöver tas fram inför de nya förslag till havsplaner som ska lämnas till regeringen senast om åtta år. Utvecklade planeringsunderlag kan också komplettera de underlag som redan finns tillgängliga genom denna första omgång havsplaner.

Här listas vissa utvecklingsbehov som har identifierats under planeringen.

Kablar

Det finns behov av ett samlat nationellt underlag om elkablar, liksom av data- och telekablar i havet för att bättre kunna ta hänsyn till dessa i den nationella havsplaneringen. Arbetet med att ta fram underlaget kan genomföras som uppdrag till berörda myndigheter eller affärsverk. I ett sådant arbete är det viktigt klargöra hur underlaget får användas och spridas.

Koldioxidlagring och mineralutvinning

Sveriges geologiska undersökning, SGU, har identifierat sammanhängande större områden som geologiskt kan vara lämpliga för koldioxidlagring (Sveriges geologiska undersökning, 2016). Det finns behov av att identifiera de mest lämpliga lagringsenheterna innan en närmare planering kan göras. Mer detaljerade underlag från undersökning och kartläggning behöver bland annat inkludera miljöförhållanden och havsbottens berggrund och geotekniska egenskaper.

Även för mineralutvinning behövs undersökning och kartläggning för att beredskap ska finnas för eventuell framtida uttag av mineraler i havsområden.

Kulturmiljö

Det finns behov av ett samlat planeringsunderlag för kulturmiljöer, enhetligt och samordnat mellan länen, för användning i en strategisk plan på övergripande nivå. Planeringsunderlaget behöver återge vilken betydelse kulturvärdena har i den fysiska planeringen och hur användning av havet samverkar med kulturvärden i kustzonen i ett lokalt perspektiv. Arbetet kan genomföras som ett gemensamt uppdrag till berörda myndigheter på nationell och regional nivå.

Naturvärden och klimat

I ett övergripande perspektiv finns behov av fortsatt arbete med kartering av den marina miljön och utvecklad förståelse för hur olika användningar påverkar den och de marina ekosystemtjänsterna. Mer specifikt finns ett särskilt behov av ett utvecklat planeringsunderlag för höga naturvärden med avseende på klimattillflykter. Detsamma gäller sträckningar för migrerande fågel och fladdermöss som kan påverkas av fasta installationer i havet. Det finns även behov av mer kunskap och ett utvecklat planeringsunderlag angående försvarsaktivitetens påverkan på höga naturvärden. Arbetet kan genomföras som uppdrag till berörda myndigheter.

Rekreation

Det finns behov av ett samlat planeringsunderlag för rekreation ur ett lokalt perspektiv, enhetligt och samordnat mellan länen, så att den nationella havsplaneringen kan förhålla sig till lokala intressen. Arbetet kan genomföras som ett uppdrag till berörda länsstyrelser.

Vattenbruk

Det finns behov av planeringsunderlag för vattenbruk, med bland annat möjliga geografiska utvecklingsområden, för att skapa beredskap för framtida etablering av hållbart vattenbruk. Arbetet kan genomföras som ett uppdrag till berörda myndigheter.

4.3 Komplettering under beredning för beslut

Inför beslut behöver vissa kompletteringar göras:

Elöverföring

Transmissionskabeln NordBalt (Nybro till Klaipeda, Litauen) visas bara delvis i svensk ekonomisk zon. Det har varit svårigheter att få tillgång till fullständigt och kvalitetssäkrat underlag för dess fulla sträckning. Ytterligare insats krävs.

Fartygsstråk mot grannländer

Avsikten är att fartygsstråk i svenskt territorialhav och ekonomisk zon ska ansluta till stråk i grannländernas havsområden. Sträckningar i förslagen till havsplaner baseras på AIS-data. Grannländernas havsplaner har nyligen antagits eller håller på att utarbetas. Havsplanernas användning sjöfart bör i möjligaste mån anpassas till fartygsstråken i grannländernas havsplanering. Av denna anledning kan användning sjöfart i anslutning till grannländernas stråk behöva ses över i plankartorna.

Behov av sjömätning

Havsplanerna anger utredningsområde sjöfart för nya föreslagna sträckningar för sjöfart i Bottniska viken. Sträckningarna är inte sjömätta vilket betyder att de kan behöva justeras. Området kommer enligt Sjöfartsverket att sjömätas någon gång under perioden 2020-22.

Försvar

Försvarsmakten har föreslagit ett nytt riksintresseområde för sjöövningar nordost om Gotland, benämnt Sjöövningsområde Sankt Olof (Ö232). Vid färdigställande av planhandlingarna saknades beslut.

Sandutvinning

Användning sandutvinning och utredningsområde sandutvinning markeras med punkt i plankartan. Havs- och vattenmyndighetens avsikt har varit att visa användningarna som polygoner, men för att det ska kunna göras måste spridningstillstånd lämnas av Sjöfartsverket.

4.4 Särskilda föreskrifter

Havs- och vattenmyndigheten kan enligt havsplaneringsförordningen föreslå föreskrifter om förbud mot eller begränsningar för verksamheter eller åtgärder inom ett havsplanerat område, om det behövs för att uppnå syftet med planen. Föreskrifter eller begränsningar av användning av ett planlagt område ska vara sådana som inte omfattas av befintliga restriktions- och förbudsmöjligheter. Förbud och begränsningar för viss användning kan ge möjligheter till annan användning av området.

Havs- och vattenmyndigheten har hittills inte arbetat fram några förslag till sådana föreskrifter. Eftersom det är första gången havsplaner tas fram anser myndigheten att det är viktigt att få en samsyn kring planeringen, innan eventuella föreskrifter föreslås. Myndigheten bedömer att befintlig förvaltning i huvudsak har möjlighet att fånga den vägledning som planförslagen omfattar. Samtidigt finns det områden där det kan behöva införas ytterligare restriktioner eller förenklande åtgärder för att nå planens syften, men där det är oklart om dagens regelverk ger tillräckligt stöd för detta. Fortsatt analys och behovsbedömning av föreskrifter anses därför vara nödvändig.

En fråga som behöver utredas är de juridiska förutsättningarna att använda särskilda föreskrifter, med stöd i bemyndigande i havsplaneringsförordningen eller annan lagstiftning, som verktyg för att undvika risker med miljöfarliga vrak.